

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej
Departament Pomocy i Integracji Społecznej

Zatwierdzam:

Minister Pracy i Polityki Społecznej

PROGRAM

„Powrót osób bezdomnych do społeczności”

podstawa prawna –
art.23 ust. 1 pkt 7 ustawy z dnia 12 marca 2004r. o pomocy społecznej

Warszawa, sierpień 2006r.

CZĘŚĆ I. POSTANOWIENIA OGÓLNE

Pomoc społeczna, będąca pakietem działań osłonowych państwa wobec grup osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, do których zalicza się osoby bezdomne oraz zagrożone bezdomnością powinna być zintegrowanym układem usług socjalnych, świadczonych przez podmioty publiczne i niepubliczne obejmującym głównie:

- a) *całoroczną i doraźną pomoc rzeczowo-finansową*, świadczoną szczególnie w okresach jesienno-zimowych dla łagodzenia bieżących problemów z zaspokajaniem elementarnych potrzeb bytowo-socjalnych, gwarantujących egzystencję tych osób,
- b) *indywidualny program wychodzenia z bezdomności*, jako instrument socjalny mający na celu stworzenie „ścieżki” instytucjonalnego postępowania wobec osób bezdomnych i zagrożonych bezdomnością, a także zmobilizowanie tych osób do aktywnej postawy i współpracy z pracownikami służb pomocy społecznej i służb zatrudnienia,
- c) *partnerstwo publiczno-społeczne*, jako formułę postępowania instytucji administracji rządowej i samorządowej oraz organizacji pozarządowych do tworzenia warunków dla likwidowania barier przy rozwiązywaniu problemów bezdomności w ramach samorządowych strategii rozwiązywania problemów społecznych.

Koncepcja Programu pod nazwą: „*Powrót osób bezdomnych do społeczności*”, zmierza do:

- a) *po pierwsze*, efektywniejszego wykorzystania istniejącego potencjału organizacyjno-ekonomicznego, działającego od lat na rzecz pomocy osobom bezdomnym. W tym miejscu, chodzi między innymi o sieci takich placówek jak: noclegownie, schroniska, domy dla bezdomnych, domy dla samotnych matek, banki żywności, warsztaty zawodowe (np. na wzór Szkół Kofoeda), hostele dla ofiar przemocy i w sytuacji kryzysowej, mieszkania readaptacyjne i chronione, a także placówki pomocy doraźnej, takie jak: ogrzewalnie, jadłodajnie, kuchnie dla ubogich, punkty pomocy medycznej, sanitarnej oraz rzeczowej, domy dziennego pobytu, świetlice, punkty porad prawnych, psychologicznych, rodzinnych i inne,
- b) *po drugie*, zastosowania takich instrumentów i narzędzi oddziaływania na osoby bezdomne i zagrożone bezdomnością, aby aktywnie zaczęły się włączać w proces pokonywania barier i wychodzenia ze stanu bierności,
- c) *po trzecie*, zwrócenia uwagi na konieczność budowania sieci lokalnego wsparcia wszystkich publicznych służb pomocy społecznej oraz służb zatrudnienia przy udziale organizacji pozarządowych na rzecz pokonywania barier bezdomności, w tym szczególnie uwzględnianie tej problematyki w opracowywaniu lokalnych strategii rozwiązywania problemów społecznych (samorządy gmin).

Program nie ma wyznaczonego horyzontu czasowej jego realizacji, jednakże z uwagi na fakt angażowania budżetowych środków finansowych, zakres merytorycznych zadań będzie dopasowywany do corocznie wyznaczanych kwot w ramach ustawy budżetowej w części 44. *Zabezpieczenie społeczne*. Ważnym motywem wprowadzenia Programu jest przeciwdziałanie bezdomności oraz ze względu na powszechny charakter zjawiska, wsparcie jednostek samorządu gminnego w realizowaniu ich zadań w obszarze pomocy osobom bezdomnym.

Naczelną regułą Programu jest przestrzeganie zasady, aby wszystkie działania bez względu na ich charakter uwzględniały poszanowanie godności osoby ludzkiej, wolności światopoglądowej, wyznania i umożliwienia udziału w praktykach religijnych.

CZĘŚĆ II. ADRESACI CELÓW PROGRAMOWYCH

Bezdomność, jej złożone przyczyny oraz szczególnie dotkliwe społeczno – ekonomiczne skutki jest problemem społecznym o zasięgu i znaczeniu ogólnokrajowym.

Bezdomność powodowana jest najczęściej wskutek:

- rozpadu rodziny – a więc zerwanie przez członków rodziny więzi formalnych, psychologicznych i społecznych, a w konsekwencji nie wypełnianie przez rodzinę jej podstawowych funkcji, związanych z odpowiedzialnością za los swoich członków;
- eksmisji – prawnego nakazu opuszczenia lokalu, spowodowanego zadłużeniem lokatorów z tytułu opłat za czynsz, lub innych przyczyn ekonomicznych, ale także wynikający z braku systemu wsparcia prawnego osób zagrożonych eksmisją, które nie potrafią bronić swoich interesów wobec osób trzecich lub instytucji państwa,
- opuszczenia zakładu karnego przy jednoczesnym braku możliwości powrotu do mieszkania lub uzyskania go w miejscu poprzedniego zamieszkania,
- braku możliwości uzyskania zatrudnienia,
- braku możliwości uzyskiwania stałych dochodów, lub ich niskiego poziomu,
- przemoc w rodzinie,
- uzależnienia, od alkoholu lub innych środków,
- braku schronienia w wyniku m.in. likwidacji hoteli pracowniczych, opuszczenia placówki opiekuńczo – wychowawczej, szpitala psychiatrycznego itd.

Nie bez znaczenia pozostaje również fakt „społecznego znieczulenia” na problemy osób bezdomnych, przejawiający się zarówno po stronie instytucji, jak i obywateli (*bezdomny jest osobą niczyją*). Dlatego też uznaje się, że działania na rzecz przełamywania barier bezdomności, udzielania pomocy dotyczyć będą wszystkich osób, których dotkną wymienione wyżej przyczyny, a formy oddziaływania muszą posiadać poza instytucjonalnym charakterem również dodatkową cechę, określoną jako indywidualne rozpoznanie potrzeb.

CZĘŚĆ III. REALIZATORZY PROGRAMU – PARTNERSTWA PROGRAMOWE

Zlecenie realizacji Programu kierowane jest do podmiotów uprawnionych, działających w obszarze pomocy i integracji społecznej, a w szczególności do:

- a) organizacji pozarządowych prowadzących działalność w zakresie pomocy społecznej,
 - b) osób prawnych i jednostek organizacyjnych działających na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancji wolności sumienia i wyznania, jeżeli ich cele statutowe obejmują prowadzenie działalności w zakresie pomocy społecznej,
- o których mowa w art. 25 ust. 1 pkt 1 i 2 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. Nr 64, poz. 593, z późn. zm.),

Różnorodne formy planowanych przedsięwzięć, wpisanych w lokalne strategie rozwiązywania problemów społecznych muszą uwzględniać takie działania, które łączą zaspokajanie podstawowych potrzeb pojedynczych osób bezdomnych ze skutecznym doprowadzaniem do zatrzymania ich w miejscu pobytu, przy aktywnym udziale jednostek samorządu terytorialnego. Stąd też, będą preferowane określone sposoby realizacji Programu, scharakteryzowane poniżej.

CZĘŚĆ IV. RODZAJE PROGRAMOWYCH DZIAŁAŃ WOBEC ADRESATÓW

Program obejmuje swym zakresem następujące rodzaje działań:

1. Działania o charakterze profilaktycznym, zapobiegające utrwalaniu się i poszerzaniu zjawiska bezdomności (z uwzględnieniem niezbędnej profesjonalnej identyfikacji problemu i analizy towarzyszących bezdomności zagrożeń społecznych w środowisku lokalnym). Ten zespół działań to przede wszystkim:

- wyodrębnienie jednostek i grup społecznych, których sytuacja społeczno-ekonomiczna wymaga podjęcia wobec nich działań o charakterze profilaktycznym;
- rozpoznanie źródeł krytycznych sytuacji życiowych, określenie stopnia zagrożenia bezdomnością i wyodrębnienie grup osób, aktywnie współpracujących i rokujących wyjście z tego problemu;
- opracowanie wzorów (standardów) indywidualnych programów wychodzenia z bezdomności oraz jej zapobieganiu, a także promowanie koncepcji programowych w formule „pomocy dla samopomocy”;
- wspieranie instytucji poradnictwa obywatelskiego i rzecznictwa, zapewniających pomoc osobom zagrożonym bezdomnością w ich dostępie do usług społecznych oraz w obronie ich interesów;
- działalność informacyjno-wydawnicza w postaci informatorów, gazet i ulotek, w których zawarte są informacje o możliwości uzyskania pomocy – jej rodzaju oraz adresach placówek, noclegowni, ośrodków wsparcia itd.;
- promowanie i organizowanie pomocy sąsiedzkiej, włączania się grup obywatelskich w poszukiwanie osób zaginionych, osób które utraciły kontakt z rodziną oraz lokalnym środowiskiem.

2. Działania o charakterze osłonowym zapobiegające degradacji biologicznej i społecznej osób bezdomnych z zastosowaniem standardowych rodzajów i form świadczeń pomocy społecznej. Działania osłonowe będą realizowane z wykorzystaniem dostępnych środków oraz podstawowych elementów pracy socjalnej. Będzie to pierwszy etap procesu społecznego i ekonomicznego usamodzielnienia oraz integracji osób bezdomnych lub zagrożonych bezdomnością. W szczególności będą popierane działania wspierające takie jak:

- zabezpieczenie noclegu, wyżywienia, środków higieny i odzieży,
- udzielanie pomocy medycznej i sanitarnej,
- pomoc w uzyskaniu miejsc w domach pomocy społecznej,
- pomoc w uzyskaniu świadczeń z zabezpieczenia społecznego, w tym z pomocy społecznej, oraz świadczeń rentowych i emerytalnych,
- pomoc w wyrabianiu lub odtwarzaniu dokumentów osobistych.

3. Działania o charakterze aktywizującym, tj. zmierzające do wyprowadzenia z bezdomności. W tym pakiecie działań preferowane są:

- systemowe rozwiązania aktywizujące, jako integralna część odpowiednio opracowanej i realizowanej profilaktyki bezdomności, adresowanej do prawidłowo zidentyfikowanych osób i grup społecznych,
- działania aktywizujące adekwatne do rodzaju bezdomności doświadczanej przez zidentyfikowaną osobę lub grupę społeczną, posiadanych zasobów własnych podmiotu realizującego zadanie oraz poziomu rozwoju otoczenia: społeczności lokalnej, gospodarki, usług społecznych, rynku pracy.

Dla uszczegółowienia tego pakietu działań uwzględnić należy przede wszystkim:

- poszukiwanie stałych miejsc zamieszkania, oraz dążenie do uzyskania meldunku,

- udzielanie pomocy w rozwiązywaniu problemów rodzinnych, ponowne nawiązywanie zerwanych stosunków rodzinnych oraz powrót do rodziny,
- umożliwienie oraz pomoc w leczeniu uzależnień,
- udzielanie pomocy prawnej, doradztwa w sprawach lokalowych, meldunkowych, uzyskiwaniu orzecznictwa o stopniu niepełnosprawności,
- pomoc w zagospodarowaniu przy dążeniu osób bezdomnych do usamodzielniania się, w poszukiwaniu różnych form zatrudnienia,
- tworzenie warunków do pracy na terenie placówek pomocy społecznej, centrów i klubów integracji społecznej, lub w powstających spółdzielniach socjalnych,
- aktywizacja społeczna i zawodowa osób bezrobotnych zagrożonych eksmisją i bezdomnością,
- organizowanie udziału osób bezdomnych w imprezach o charakterze kulturalnym, w zajęciach rozwijających zainteresowania twórcze i zawodowe,
- udzielanie pomocy psychologicznej mającej na celu: przywracanie godności ludzkiej, naukę przebywania w zbiorowiskach ludzkich, odtwarzanie kapitału społecznego (współpraca, pomoc wzajemna),
- przystosowanie do życia na wolności w społeczeństwie, oraz przestrzegania obowiązujących norm w odniesieniu do byłych więźniów, nauka zaspokajania potrzeb w sposób aprobowany społecznie.

CZĘŚĆ V. ZAKRES RZECZOWY DOTOWANYCH DZIAŁAŃ.

1. Środki finansowe przekazane przez ministra właściwego ds. zabezpieczenia społecznego na realizację programu mogą być przeznaczone na:
 - finansowanie opłat stałych, związanych z bieżącą działalnością placówek, takich jak: należności za czynsz, nośniki energii i ciepła, dostawę wody, odprowadzanie ścieków, opłaty telekomunikacyjne i inne,
 - zakup żywności oraz urządzeń do jej gromadzenia, przetwarzania, przechowywania i wydawania,
 - zakup drobnego sprzętu i wyposażenia, odzieży, środków czystości i higieny osobistej,
 - zakup środków opatrunkowych i w uzasadnionych przypadkach leków,
 - specjalistyczne prace adaptacyjne i remontowe,
 - płace dla personelu zabezpieczającego właściwe wykonanie zleconego zadania,
 - zakup i montaż urządzeń i narzędzi służących nabywaniu kwalifikacji zawodowych przez świadczeniobiorców oraz finansowanie szkoleń zawodowych dla tych osób,
 - inne niezbędne i uzasadnione opłaty służące realizacji zakładanych celów.
2. Ze względu na cel i zakres programu finansowanie nie obejmuje:
 - inwestycji i środków trwałych,
 - leczenia i rehabilitacji osób uprawnionych do świadczeń opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych oraz innych zinstytucjonalizowanych form w tym zakresie.

CZĘŚĆ VI. ŚCIEŻKA REALIZACYJNA PROGRAMU

Minister właściwy ds. zabezpieczenia społecznego oraz wojewodowie dysponując środkami finansowymi na realizację Programu wybierać będą oferty zgłoszone przez podmioty uprawnione w trybie otwartego konkursu ofert zgodnie z przepisami ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. Nr 64, poz. 593 z późn. zm).

Oferty winny odpowiadać wymogom wzoru oferty, stanowiącego załącznik do rozporządzenia Ministra Polityki Społecznej z dnia 8 marca 2005 r. w sprawie określenia wzoru oferty podmiotu uprawnionego (Dz.U. Nr 44, poz. 427).

Realizacja zadań Programu będzie przebiegała dwoma torami, a mianowicie:

TOR NR 1 – REGIONALNY

Zadania wynikające z wdrożenia programu będą realizowane przez służby organizacyjne wojewodów (wydziały polityki społecznej), którym powierzona zostanie część środków finansowych przewidziana na dany rok.

Wielkość środków dla województwa na dany rok budżetowy zostanie określona według algorytmu podziału kwoty Programu, przewidzianej na ten tor.

Z każdym wojewodą zawarta zostanie umowa na określony zakres zadań.

Wojewodowie dysponując środkami finansowymi na realizację Programu wybierają będą w trybie otwartego konkursu oferty zgłoszone przez regionalne i lokalne podmioty uprawnione.

Moduł I - osłonowy

Podmiot uprawniony wskaże partnerów (publicznych, społecznych lub prywatnych) w realizacji zadania: co najmniej jednego oraz wspólnie pokryją część kosztów bieżących realizacji projektu, wykazując się jednocześnie bazą materialną przystosowaną do świadczenia usług w co najmniej jednym z wymienionych zakresów:

- 1- całodobowego pobytu z wyżywieniem,
- 2 - zapewnienia noclegu z co najmniej jednym posiłkiem,
- 3 - wydawania posiłków do spożycia na miejscu oraz wydawania odzieży,
- 4 - wydawania posiłków do spożycia na miejscu,
- 5 - świadczenia poradnictwa specjalistycznego,

6 - prowadzenia punktu pomocy medycznej lub innej placówki pomocy doraźnej, o której mowa w części I.

W odniesieniu do p-któw 1, 2, 5 należy wskazać liczbę osób objętych indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności.

TOR NR 2 – CENTRALNY

Minister właściwy ds. zabezpieczenia społecznego przeprowadza konkurs na najefektywniejsze projekty podmiotów uprawnionych realizujących świadczenie pomocy w zdecydowanej większości osobom bezdomnym skierowanym przez władze samorządu gminnego.

Celem tego działania jest stymulowanie takich przedsięwzięć w gminach, które pozwolą aktywnie pomóc w wychodzeniu z bezdomności, szczególnie wykorzystywać narzędzie jakim jest *indywidualny program wychodzenia z bezdomności*.

Moduł I – osłonowy – dla podmiotów uprawnionych prowadzących sieć placówek o zasięgu ogólnokrajowym

Podmiot uprawniony wskaże partnerów (publicznych, społecznych lub prywatnych) w realizacji zadania: co najmniej jednego oraz wspólnie pokryją część kosztów bieżących realizacji projektu, wykazując się jednocześnie bazą materialną przystosowaną do świadczenia usług w co najmniej jednym z wymienionych zakresów:

- 1- całodobowego pobytu z wyżywieniem,
- 2 - zapewnienia noclegu z co najmniej jednym posiłkiem,
- 3 - wydawania posiłków do spożycia na miejscu oraz wydawania odzieży,
- 4 - wydawania posiłków do spożycia na miejscu,
- 5 - świadczenia poradnictwa specjalistycznego,

6 - prowadzenia punktu pomocy medycznej lub innej placówki pomocy doraźnej, o której mowa w części I.

W odniesieniu do p-któw 1, 2, 5 należy wskazać liczbę osób objętych indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności.

Moduł II - wspierający

Dla podmiotów uprawnionych, które zawarły porozumienia z jednostkami samorządu gminnego o świadczenie usług na rzecz osób bezdomnych z terenu gminy i skierowanie tych osób do placówki prowadzonej przez ten podmiot.

Szczegółowe warunki przystąpienia do konkursu określi wojewoda.

Moduł II - wspierający

Główne kryteria wyboru projektów to:

- a) liczba zawartych indywidualnych programów wychodzenia z bezdomności,
- b) liczba osób bezdomnych, która skorzystała z jednego z aktywnych programów rynku pracy – np.: prac społecznie użytecznych lub programu integracji społecznej – np. e centrum integracji społecznej lub klubie integracji społecznej,
- c) liczba lokali socjalnych przeznaczonych przez samorząd gminny na rzecz osób bezdomnych (lub skierowań do takich lokali),
- d) liczba osób bezdomnych skierowanych przez samorząd gminny do placówek prowadzonych przez podmioty uprawnione

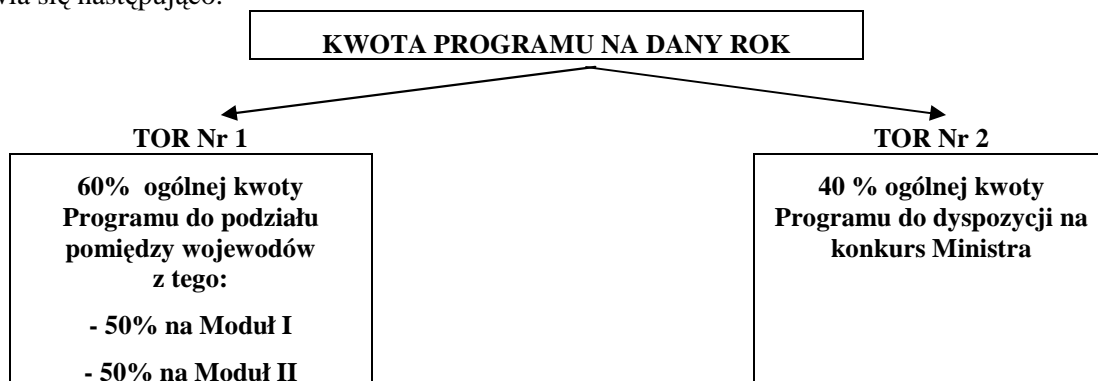
Szczegółowe warunki przystąpienia do konkursu określi minister właściwy ds. zabezpieczenia społecznego.

Szczególne znaczenie przypisuje się realizacji zadań w obszarach określonych jako wspierające, bowiem istotnym będzie wspieranie tych inicjatyw, które wskazują na rozwinięta współpracę samorządów gminnych z podmiotami uprawnionymi. Oczekujemy w szczególności, że samorządy gminne poza umocowaniem prawnym swoich działań na rzecz osób bezdomnych w formie przyjętej strategii rozwiązywania problemów społecznych, będą starały się podejmować działania aktywizacyjne wobec tych osób. Zgłaszane projekty będą mogły uwzględniać partnerskie współdziałanie samorządów gminnych z podmiotami uprawnionymi, działającymi na rzecz lokalnego środowiska społecznego.

CZĘŚĆ VII. FINANSE PROGRAMU

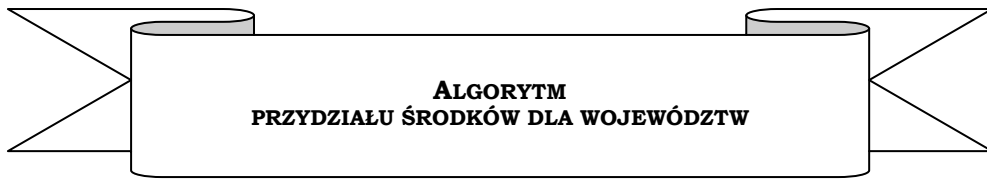
Minister właściwy ds. zabezpieczenia społecznego będzie corocznie określał wysokość środków finansowych na realizację zadań programowych w ramach kwot określanych w ustawie budżetowej w części 44 - *Zabezpieczenie społeczne*.

Struktura środków finansowych przeznaczanych na zadania poszczególnych torów realizacyjnych przedstawia się następująco:

Tryb realizacji zadań poprzez formułę konkursową

Podstawą ustalenia wielkości środków dla poszczególnych województw jest algorytm, obliczany na bazie danych za rok poprzedni.

L – liczby ludności w danym województwie – 25% ogólnej kwoty dotacji,

B_p – liczby osób bezdomnych w województwie objętych pomocą stacjonarną – 35% ogólnej kwoty dotacji,

P – liczby placówek oraz podmiotów uprawnionych działających w obszarze bezdomności w województwie - 40% ogólnej kwoty dotacji.

K – do 60% kwoty ogólnej dotacji na Program w danym roku budżetowym.

D – kwota środków finansowych dla województwa na realizację zadań Tor nr 1.

W₁ – współczynnik udziału liczby ludności województwa do ludności kraju.

W_b – współczynnik udziału osób bezdomnych w województwie objętych pomocą stacjonarną do liczby ogółem osób bezdomnych objętych pomocą stacjonarną w kraju.

W_p – współczynnik udziału placówek oraz podmiotów uprawnionych działających w obszarze bezdomności w województwie do liczby takich placówek i podmiotów w kraju.

Kwota dla województwa:

$$D = \{ 25\% \times K \times W_1 \} + \{ 35\% \times K \times W_b \} + \{ 40\% \times K \times W_p \}$$

CZĘŚĆ VIII. NADZÓR i MONITORING REALIZACJI PROGRAMU

Nadzór nad realizacją Programu zostaje powierzony departamentowi, który w zakresie działania ma określone zadania z pomocy społecznej w urzędzie ministra właściwego ds. zabezpieczenia społecznego.

Służby organizacyjne wojewodów będą składały każdego następnego roku sprawozdanie z przebiegu Programu wraz z wnioskami służącymi modyfikacji przyjętych rozwiązań.

Na tej podstawie będzie opracowywany roczny raport, który akceptuje minister właściwy ds. zabezpieczenia społecznego, przedstawiając na kolejny rok realizacyjny zalecenia i sugestie pod adresem wykonawców zadań Toru nr 1 – REGIONALNEGO (*ośtonowego i wspierającego*) oraz „Toru nr 2 – CENTRALNEGO (*ośtonowego i wspierającego*).

CZĘŚĆ IX. REALIZACJA W ROKU 2006

Plan wydatków zapisanych w ustawie budżetowej na rok 2006 przewiduje na realizację Programu kwotę 5.000.000 złotych, która zostaje podzielona na .

TOR nr 1 (60% kwoty Programu)	3.000 tys. zł
w tym:	1.500 tys. zł
Moduł I – 50%	1.500 tys. zł
Moduł II -50%	
TOR nr 2 (40% kwoty Programu)	2.000 tys. zł
Moduł I – według propozycji zespołu opiniującego	
Moduł II – według propozycji zespołu opiniującego	
Ogółem	5.000 tys. zł